

El llenguatge

G/W/1979

Escames i escates

El català disposa de dos substantius sinònims de forma molt semblant, escama i escata que no sembla que tinguin, però, cap relació etimològica. Designen, com és sabut, cadascuna de les plaques petites, imbricades, que cobreixen el cos o part del cos de certs animals, així com, per analogia, altres plaques o fulles de forma i disposició semblants. El Diccionari Fabra indica el primer d'aquests noms, escama com a mot principal, especificant, però, que en els peixos, més pròpiament, cal dir escata. La Gran Enciclopèdia, en canvi, indica escata com a terme principal i a escama remet al consultant a l'altra forma.

Tant de escama com de escata hem obtingut verbs derivats: escamar i escatar (i segurament també escatir) respectivament. Escamar, però, és un verb poc usat, de sentit molt especialitzat ja que significa únicament «treballar (alguna cosa) fent-hi escames». Molt sovint, especialment en el llenguatge de Barcelona, es fa servir aquest verb en el sentit de «fer agafar recel» o en el de «escarmentar». Aquest ús és impropri i obeeix a la pressió del castellà. Amb aquest significat, la forma pròpia del català és escamnar verb, segons que sembla, d'origen incert, però viu a moltes comarques de Catalunya. Que al verb 'escamar' del castellà correspongui en català escamnar pot emmenar algú a deduir, i de fet algun cop així s'esdevé, que en lloc de escama calgui dir «escamna». És la idea que cal rebutjar, ja que no existeix cap relació entre el verb i el substantiu. D'altra banda, per a qui escamnar suposi una forma poc viva, cal recordar-li l'existència del seu sinònim parcial escarmentar.

Afegim-hi, encara, la multiplicat de significats amb que pot ésser usat el verb escatar. Indica no únicament l'acció de treure l'escata d'un peix, sinó la de llevar, gratant, raspant, etc. qualsevol cosa adherida a una superfície: la pintura guix, brutícia, d'una paret, l'herba d'un camp, etc. Els pagesos, per als quals escatar és un mot habitual, l'usen a cops irònicament significant «afaitar», referint-se a algu que no ha fet des de fa uns quants dies, i que presenta la cara, per tant, comparable a un camp ple de mala herba.

Albert Jane